

УЛОГАТА НА КУЛТУРНИТЕ ИНСТИТУЦИИ ВО ПРОУЧУВАЊЕТО НА ИСТОРИЈАТА НА РОДНИОТ КРАЈ

Верица Јосимовска

Факултет за образовни науки, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип

verica.josimovska@ugd.edu.mk

Апстракт: Роднокрајната историја е повеќе од неопходно да влезе со поголеми содржини во наставните програми затоа што е важна за подобрување на квалитетот на знаења и придонесува за формирање на научен поглед на свет кај учениците. Роднокрајната историја е важен фактор во моралното, патриотското, естетското, еколошкото воспитување на ученикот, придонесува за општото образование, ги развива когнитивните интересирања на ученикот, ги воведува во креативна активност и формира практични и интелектуални вештини. Во изучувањето на роднокрајната историја голема улога имаат културните институции со своите ресурси. Во трудот се истакнува потребата од проширувањето на основните дејности на постоење на овие институции и нивно вклучување во реализирањето на образовните цели на учениците.

Клучни зборови: *роднокрајна историја*, библиотека, музеј, архив, образовни.

THE ROLE OF CULTURAL INSTITUTIONS FOR THE STUDY OF THE HISTORY OF THE HOMELAND

Verica Josimovska

Faculty of Educational Sciences, Goce Delcev University, Stip, Macedonia

verica.josimovska@ugd.edu.mk

Abstract: Native history is more than necessary to enter with greater content in the curricula because it is important for improving the quality of knowledge and contributes to the formation of a scientific view of the world among students. Native history is an important factor in the moral, patriotic, aesthetic, the ecological upbringing of the student, it contributes to general education, develops the cognitive interests of the student, introduces them to creative activity and forms practical and intellectual skills. Cultural institutions with their resources play a major role in the study of the history of the homeland. The paper highlights the need for the expansion of the basic activities of these institutions and their inclusion in the realization of the educational goals of the students.

Kew words: native history, library, museum, archive, educational.

Тежнеењето кон корените, родното место, да се изрази припадност, и преку успешна приказна да се претстави пред другите, се изразува љубовта кон родното место, и кога таа љубов се негува од мала возраст неминовно градиме и патриотизам. Посебно таа припадност се истакнува кога локалното место е поврзано со одредени познати личности и настани кои оставиле белег во историјата на пошироката заедница. Приказната за родниот крај ќе биде успешна доколку преку истражувањето на локалната историја, поединецот се запознае со развојот на локалната заедница во минатото, животот на луѓето, настаните кои влијаеле и ги менувале животните токови до денес.

Зошто е важно изучувањето на роднокрајната историја? Изучувањето на локалната историја, таа што им е најблиска и со која учениците живеат, ќе им послужи за лоцирање на историјата во реалниот свет, наспроти пишаниот свет. Учениците ќе сфатат дека постојат примери, остатоци од материјалната култура, пишани спомени и сл. од некогашните цивилизации, начинот на живеење, постојат и во нивниот крај. Оттука и потребата за инкорпорирање на локалната во контекстот на националната, европската и светската историја. Проучувањето на роднокрајната историја започнува во рамките на семејството, анализирајќи ја семејната генеологија. Како живееле предците е чекор кон разбирање на нивниот живот,

луѓето, местата и настаните што влијаеле врз текот на сопствената историја и минатото на родниот крај. Поголем успех за создавање на севкупна слика, може да се постигне со насочени активности во рамките на училишните активности и наставните содржини.

Сепак изучувањето на роднокрајната историја не е застапена преку наставните планови и програми како посебен наставен предмет или дел од предметите Општество и Историја, тоа е препуштено на интересот на наставниот кадар, поединецот, на медиумите или настаните кои се одбележуваат на локално ниво.

Можноста да се работи на терен, вклучително и работата во музеи и локалитети, библиотеки, архиви, може да им помогне на учениците да стекнат знаења, да се опремаат со вештини и техники на идентификација на остатоци од минатото (материјални, пишани, усни преданија), да ги изучуваат и интерпретираат и да ги постават во поширок историски контекст. Стимулансот предизвикан од вистинска локација, би можел да поттикне интерес кај учениците во истражувањето и зачувувањето на историската околина која може да стане и интересна за нив и надвор од училиштето.

Во наставните програми на образовниот процес во нашата држава, проучувањето на роднокрајната историја единствено е застапена само преку една тема за истражување на културно-историското наследство на родниот крај преку проектна задача во изборниот предмет Истражување на родниот крај во VII одделение.

Целта на воведувањето на овој наставен предмет е ученикот да ги осознае карактеристиките на родниот крај од различни аспекти: културно историското наследство, природните богатства и реткости, безелите на стопанството, особеностите и можностите на туризмот, пределите и објектите за рекреација и одмор, автентичните културни настани, како и да развива соработка со локалната заедница и локалните медиуми.

Изучувањето на овој наставен предмет придонесува за создавање на комплексна и поврзана претстава за карактеристиките на родниот крај, животот во него и неговиот одржлив развој. Наставната програма по истражување на родниот крај претставува стручна целина која постапно го воведува ученикот низ процесот на ученичко истражување, што е поврзано со наставните програми од задолжителната настава.

Со активностите за истражување на родниот крај, ученикот треба да се здобие со знаења и способности кои ќе може да ги применува во секојдневниот живот.

Во согласност со наставната програма наставникот ги одредува истражувачките цели, видовите и методите на работа, ги организира учениците за изучување на родниот крај и ја насочува нивната работа. Колку ќе бидат успешни во тоа зависи од интересот на самиот наставник за насочување на учениците и во воннаставни истражувачки проекти со систематско користење на локални материјали и посетата на културните институции.

Во проучувањето на родниот крај можат да помогнат и повеќе институции, посебно културните институции кои содржат богати збирки и фондови, материјални и пишани споменици кои го отсликуваат неговиот развој и животот во него во минатото па до денес. Објавените семејни и локални истории исто така нудат потенцијален богат извор на информации.

Библиотеките често се богати складишта на информации за локалната историја, вклучувајќи објавени локални истории, збирки на локални записи кои можеби не се достапни на друго место.

Зборот библиотека доаѓа од латинскиот збор *Liber* што значи книга и бил користен заради тоа што библиотеките во најголема мера биле колекција на книги. Денес библиотеките покрај тоа што имаат голем број на книги имаат исто така и голем број и на други материјали преку кои тие комуницираат, го образуваат и го анимираат читателот. Денес библиотечниот фонд го сочинуваат различни видови библиотечен материјал: книжен материјал (книги, периодика и друга публикација во печатен облик), некнижен материјал (аудиовизуелен материјал, географски карти, мапи, атласи и др.), електронски извори (пристап на Интернет, електронски книги и списанија). Во рамки на библиотечните одделениеја постои и роднокрајно одделение кое содржи богат фонд поврзан со локалната историја на градот, објавени печатени и електронски публикации, носачи на тон, книги, брошури, весници,

списанија, докторски дисертации, магистерски трудови, скрипти, ракописи, каталози, проспекти, плакати, летоци, програми, картографски и нотен материјал, репродукции на уметнички дела, разгледници, календари, фотографии, аудио и видеокасети кои се однесуваат на културниот и општествениот-политичкиот живот на градот, личности кои потекнуваат или твореле и оставиле придонес за градот.

Секако користењето на овој материјал зависи и од тоа колку библиотеката се грижи да го собере, обработи и со помош на современата технологија да го стави во функција. Библиотечно-информативна и стручна активност.

Во програмските задачи на библиотеката како медиумски центар покрај културно-јавната дејност е и воспитно-образовната активност. Голема улога библиотеките имаат и со активната поврзаност со образовните институции. Ја организираат и ја помагаат работата на воннаставните активности; развиваат методи и техники за самостојно образование, и ообезбедуваат на учениците и наставниците ефикасно користење на идеите и информациите, обезбедување на интелектуалниот и физичкиот пристап на материјалите во сите формати, давање упатство како да се унапредува стручното знаење и поттикнување на интересот за читање и користење на информациите и идеите. Преку разни проекти, работилници, конкурси, презентации, изложби, ги претставуваат поважните датуми од настани или дејноста на истакнати дејци во рамки на локалната историја, го проучуваат минатото на родниот крај, придонесот од неговиот развој и улогата на поединци за пошироката заедница. Ова може да има влијание во понатамошниот живот на учениците во себеспознавањето, воспоставување на добри меѓучовечки односи и урамнотежен живот исполнет со задоволство, мир. Библиотеките стануваат институции кои овозможуваат наставниците и учениците да ја прифатат како ризница на човечкото знаење и култура, место каде можат да ги добијат одговорите на многу прашања и каде што ќе се поттикне нивниот творечки и истражувачки дух. Многу е важно библиотеките да го следат современиот развој на интернет технологијата па и во тој контекст да можат да ги дигитализираат своите ресурси и со тоа да бидат достапни до учениците и останатите корисници.

Во активните методи на учење и настава свое место има и воннаставната настава во музејските установи. Музеите како институција постојат долго време и претставувале само место каде се складираа уметност. Нивната едукативна улога се појавува дури во XX век. Во последните неколку децении, музеите постепено се трансформираат од музејски храмови во места за учење, места за различни искуства и поминување на слободното време. За лекции по историја, сите музеите (сите видови музеи) можат да бидат интересни. Културно-историските музеи сепак претставуваат најнепосредни допирни точки со наставата по историја, иако учењето и поучувањето во историјата може да се одвива и во други музејски средини.

Музејското образование овозможува постигнување на целите за конкретизирање и збогатување на наставните содржини како што се осознавањето и разбирањето на себеси и другите, особено во времето и просторот, одржувањето на културното наследство, поврзување на минатото, сегашноста и иднината, препознавање и разбирање на сопствената култура. Запознавањето на музејските артефакти, етнолошки предмети, фотографии и сл. и нивното место во минатото на родниот крај се важен сегмент во проучувањето на роднокрајната историја. Во организацијата на едукацијата во музејот многу е важен квалитетот на музејската збирка која треба да ги земе предвид потребите и интересите на посетителите, посебно учениците. Од друга страна, музеите го олеснуваат пристапот кон минатото со помош на автентични предмети кои ја поттикнуваат историската имагинација, будат силни чувствува и развиваат жив интерес за историските настани.

Автентичните предмети во музејот го поттикнуваат истражувачкиот дух и отвораат простор за многу прашања, што е основа за учење преку откривање. Многу апстрактни претстави од часовите по историја може да се прикажат пореално со помош на предмети. Посетата на музејските изложби раскажуваат приказни исто како книга или филм, но за разлика од нив, приказните во музејот се раскажуваат со користење на вистински предмети кои тие го премостуваат временското растојание и даваат поголем кредибилитет со нивната автентичност. Овие изложби даваат јасен доказ за промената во животите на луѓето во

одреден период или средина, но на поживописен и повпечатлив начин од учебниците. Ако на тоа се додаде визуелната и аудитивната перцепција поткрепена со дигиталната технологија, ефектите од посетата на музејот се поголеми.

Денешните музеи се потпираат не само на посети, туку и на разни настани, изложби, работилници. Само мал дел од предметите се изложени во музејските поставки, повеќето се во депоата. Понекогаш е можно да се изберат нови неизложени предмети и да се подготват за истражувачки проекти или пак како материјал за организирање на работилници за нивна обработка од страна на учениците. Во договор со музејските експерти, можно е да се договорат активностите во музејот, може да се фокусираат само на неколку предмети, во рамките на неколку или една тематска целина наместо целиот музеј. Секако претходно е потребна соработка на наставниците со музеите за временската и просторна рамка за реализација на проектните активности.

За жал не сите музеи во нашата држава имаат ваква програма која со која би ја реализирала образовната цел. Како позитивен пример за вакви музеи кои освен основната заштитна и музејска дејност спроведуваат повеќе активности, проекти и изложби, меѓу кои работилници со деца, работилници со лица со посебни потреби, може да се споменат како посебно активни музеите во Битола и во Струмица.

Друга институција која нуди истражување на роднокрајната историја се и архивите. Архивскиот материјал како културно богатство е од општо општествено значење за секое општеството. Како мултидисциплинарен извор на знаење, содржи вредни информации и податоци за институционалните и индивидуалните човечки дејности и активности.

Архивите својата дејност ја насочуваат кон реализирање на двете основни цели: заштита и зачувување на архивските материјали, како и создавање на поволни услови за користење на истите, притоа почитувајќи ги принципите на јавност и принцип на достапност. Достапноста на архивските фондови и објавувањето на архивските материјали кои се наоѓаат во депоата претставуваат најголем придонес во архивското учество во науката. Во однос на културната вредност е значајно архивските материјали да станат и дел од образовниот систем. Да може да се претстави архивот, да стане културен, педагошки и пропаганден, архивските материјали мора да се собираат, уредуваат и обработуваат.

Од исклучителна важност е учениците, пред сè, да се запознаат со архивски материјали од локален карактер, со што им се овозможува увид во историјата на градот и животната средина каде што живеат. На овој начин ќе развијат и позитивен став кон грижата на културните добра, ќе го поттикнат истражувачкиот дух и создавањето идеи за минатото, развивањето свест за историјата, сознанието дека сите се дел од еден историски момент што е поврзан со минатото и со иднината. Историската свест на децата треба да се заснова на научно утврдени факти и научно размислување, но за да се реализира, потребно е и самите наставници и професори кои ги предаваат да имаат развиено историска култура и свест. Кога станува збор за педагошко-образовните содржини, потребно е архивите да изготват програми за соработка со училишта. Таа соработка главно треба да биде насочена на помошни наставни средства, посети на архиви, изложби на документи, натпревари, пишување трудови на основа на архивска граѓа и сл.

Тоа значи дека културно-образовната дејност на архивите во денешно време, мора да се сфати на современ и оперативен начин. Живееме во век на информатичка технологија, со тоа и достапност на информации, време во кое и архивите треба да ја најдат и својата улога. Архивите мора да бидат активни во соработката со другите институции, да бидат иницијатор на повеќе видови на соработка. За таа намена би требало да се издвојат и посебни простории за архивска библиотека и читална каде учениците на поинаков начин би стекнувале нови знаења. Можност за одржување настава во просториите на архивот, прикажување и запознавање со архивските фондови и збирки, но и други активности кои би биле интересни и за наставниците и за учениците, интересни и значајни, кога станува збор за историјата на нивното место, тие секако би придонеле и за популаризација на архивите. Согледувајќи ја реалната слика во нашата држава, може да се каже дека засега архивите ја остваруваат смо примарната цел на собирање, чување и заштита на архивската граѓа, и без реализирање на некаква соработка со

образовните институции и реализирање на образовни цели.

Можеме на крајот да заклучиме дека од постоечките културни институции најголема соработка со образовните институции имаат библиотеките. Повеќе од неопходно е културните институции да бидат видливи и достапни до образовните институции, но и до пошироката јавност, да ги претстават своите ресурси и можноста за нивно користење. Кон основната дејност да ја вклучат и образовната и воспостават поголема институционална соработка на локално но и на државно ниво. Целта ќе ја постигнат кога учениците низ процесот на ученичко истражување, користејќи ги активностите и ресурсите на културните институции ќе се здобијат со знаења и способности кои ќе може да ги применуваат во секојдневниот живот.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА:

- Ачковска, В. (2001). Методика на наставата по историја. УКИМ, Филозофски факултет, Скопје.
- Вељановиќ, Зоран. (2011). Архиви и јавност. Зборник радова са саветовања ДАРВ-а.
- Брашнарска, С., Гиевски, И. (2008). Прирачник за наставата по изборниот предмет Истражување на родниот крај. БРО, Скопје.
- Клејтон П. (2009). Управување со изворите на информации во библиотеките: управување со фондовите во теорија и пракса. Скопје: Нампрес.
- Ковачевиќ, D. (2004). Školska knjižnica-korak dalje. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Matković, Hrvoje. (1980). Nastava povijesti i muzeji u Odgojna i obrazovna djelatnost muzeja, ur. Ivan Vavra. Zagreb: Hrvatski školski muzej.
- Charman, Helen. Designerly learning: workshops for schools at the design museum. // Design and Technology Education 15, 3(2010), str. 28-40. URL: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ916487.pdf> (20.10.2023)
- Ђуровиќ, Арсен. (1997). Архиви у настави историје. Нови Сад.